

บันทึกความรู้จากผู้ทรงความรู้กรมพัฒนาที่ดิน

ดร.พิทยากร ลิ้มทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ

จากการที่ ดร.พิทยากร ลิ้มทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ กรมพัฒนาที่ดิน จะครบเกษียณอายุราชการในปีงบประมาณ ๒๕๕๖ กลุ่มพัฒนาบุคคล กองการเจ้าหน้าที่ จึงได้ดำเนินการ บันทึกความรู้จากผู้ทรงความรู้ของกรมพัฒนาที่ดินเพื่อการเผยแพร่ ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานให้บุคลากรกรมพัฒนาที่ดินได้ใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ ยิ่งขึ้นไป โดยนายวิชัย มณีวงษ์ นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษ ได้สัมภาษณ์และบันทึกไว้ มีดังนี้

๑. ท่านได้รับตำแหน่งใดบ้าง ที่คิดว่ามีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ พันธกิจของกรมพัฒนาที่ดิน

เริ่มแรกผมบรรจุในตำแหน่งนักวิชาการเกษตร อยู่ในสายงานวิชาการ โดยเริ่มด้วยการทำวิจัยเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ เรื่อง “การคัดเลือกเชื้อจุลินทรีย์ที่ย่อยสลายเซลลูโลสในการทำปุ๋ยหมัก” ในช่วงนั้นก็ใช้เวลาในการทำวิจัยเรื่องนี้อยู่นานพอสมควร ในเวลาเดียวกันก็ต้องทำงานวิชาการด้วย โดยการเป็นวิทยากรบรรยายความรู้เรื่องการผลิตและการใช้ประโยชน์ปุ๋ยหมักในการปรับปรุงบำรุงดิน ภายใต้โครงการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ ในช่วงปี ๒๕๒๕ ถือว่าเป็นโครงการที่มีความสำคัญโครงการหนึ่งของกรมพัฒนาที่ดิน โดยตรง ต่อมาได้มาตำแหน่งในความคิดของผมที่สำคัญมากต่อการมีบทบาทมากขึ้นในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ พันธกิจของกรมพัฒนาที่ดิน คือตั้งแต่ตอนเป็นหัวหน้ากลุ่มอินทรีย์วัตถุและวัสดุเหลือใช้ สังกัดกองอนุรักษ์ดินและน้ำ ดูแลงานวิชาการในเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ การใช้ประโยชน์ ความเสื่อมโทรมของดิน ผมคิดว่าเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับพันธกิจของกรมฯ ซึ่งในขณะนั้นกำลังมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้กับดิน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชนิดต่างๆ ส่วนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเรื่องความเสื่อมโทรมของดิน ต่อมาได้มาดำรงตำแหน่งที่ผมคิดว่าเป็นมีความสำคัญมาก คือตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์ดินและน้ำ สาขาวิชาการด้านอนุรักษ์ดินและน้ำนี้เป็นกิจกรรมและภาระกิจที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ตั้งกรมพัฒนาที่ดิน เป็นสาขาวิชาการที่มีความจำเพาะมาก มีการเรียนการสอนอยู่ในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย แต่เมื่อพิจารณาถึงการปฏิบัติแล้ว จะเห็นได้ว่ามีแต่เพียงกรมพัฒนาที่ดินเท่านั้นที่ดำเนินการในพื้นที่ตั้งแต่เริ่มตั้งกรมฯ ในปี ๒๕๐๖ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

หากวิเคราะห์ถึงจำนวนงบประมาณของกรมพัฒนาที่ดิน จะเห็นได้ว่างบประมาณส่วนใหญ่เน้นไปในกิจกรรมทางด้านอนุรักษ์ดินและน้ำมากถึง ๖๐ - ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเนื้อหาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ ได้แก่การออกแบบและจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ทั้งวิธีการและวิธีพืช การขุดบ่อน้ำในไร่นา (นอกเขตชลประทาน) ทางลำเลียงในไร่นา การปลูกพืชตามแนวระดับ รวมถึงการปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ เมื่อได้มาดำรงตำแหน่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์ดินและน้ำ ผมเองถือว่าเป็นภาระกิจที่สำคัญมากต่อกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งโดยส่วนตัวต้องเตรียมผลงานเพื่อปรับระดับตำแหน่งและต้องเตรียมความพร้อมของตัวเอง ที่ทำอย่างไรให้ตนเองมีความรอบรู้ในด้านอนุรักษ์ดินและน้ำ และการใช้ประโยชน์หญ้าแฝก ซึ่งผมคิดว่าต้องมีความรู้จริงและรู้สึกในสาขาวิชาการที่ตนเองรับผิดชอบ อีกเนื้อหาวิชาการหนึ่งที่ผมเห็นว่าเป็นมีความสำคัญ คือ “หญ้าแฝก” และเป็นอีกพันธกิจหนึ่งที่กรมพัฒนาที่ดินได้รับงบประมาณมาเพื่อดำเนินงานผลิตกล้าหญ้าแฝก จึงเป็นอีกสาขาวิชาการหนึ่งที่กรมพัฒนาที่ดินต้องรับผิดชอบในการผลิตกล้าหญ้าแฝก และเป็นหน่วยงานหลักที่ดำเนินงานวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สำหรับความตั้งใจในการทำงานวิจัยและงานวิชาการทั้ง ๒ เนื้อหามุ่งเน้นไปในด้านการสร้างความเข้มแข็งทั้งทางด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ และหญ้าแฝก โดยพยายามทำให้เกิดองค์ความรู้ทางด้านวิชาการ และการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นให้กับนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องใน

พื้นที่ รวมถึงการประสานงานกับนักวิชาการ และหน่วยงานอื่นๆ สำหรับความคิดเห็นผมแล้วการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ต้องมีความรอบรู้ในสาขาวิชาการที่เกี่ยวข้อง และใช้ความรู้เหล่านั้นในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์และพันธกิจของกรมพัฒนาที่ดิน โดยเฉพาะเนื้อหาวิชาการดังกล่าวเป็นภาระกิจที่สำคัญของกรมพัฒนาที่ดิน สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งในการเป็นผู้เชี่ยวชาญ คือการต้องเข้าไปช่วยสนับสนุน ดูแล และแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคในด้านวิชาการของสาขาวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

๒. ท่านคิดว่างานใดบ้าง ที่ท่านภูมิใจในความสำเร็จซึ่งเป็นประโยชน์ต่อกรมพัฒนาที่ดิน

สำหรับงานที่มีความภูมิใจในความสำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อกรมพัฒนาที่ดิน มีอยู่ ๓ ด้าน คือ

๑. งานวิจัยชิ้นแรก ที่เข้ามาทำงานที่กรมพัฒนาที่ดิน โดยเน้นทำวิจัยเกี่ยวกับการคัดเลือกเชื้อจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพในการย่อยสลายเซลลูโลสในการผลิตปุ๋ยหมัก เป็นงานเริ่มแรกที่เข้ามาทำงานที่กรมพัฒนาที่ดิน และใช้เวลาในการทำงานวิจัยเรื่องนี้ค่อนข้างนาน ศึกษาอย่างจริงจัง จากการเก็บตัวอย่างดินจากแหล่งต่างๆ เกือบทั่วประเทศ โดยเฉพาะในแหล่งที่น้ำจะมีเชื้อจุลินทรีย์ที่มีความสามารถในการย่อยสลายเซลลูโลสในเศษซากพืช นำเชื้อที่แยกได้จากตัวอย่างดินเหล่านั้นมาศึกษาความสามารถในการผลิตเอนไซม์เซลลูเลส เมื่อคัดเลือกเชื้อที่มีประสิทธิภาพสูงแล้ว ก็นำมาศึกษาความสามารถในการย่อยสลายเศษซากพืช จนกระทั่งได้กลุ่มเชื้อที่มีประสิทธิภาพสูงสุด จึงได้นำเชื้อเหล่านี้มาศึกษาวิธีการที่เหมาะสมในการทำเป็นผลิตภัณฑ์สารเร่งประเภทจุลินทรีย์สำหรับการทำปุ๋ยหมัก ซึ่งต่อมาได้มีการตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า สารเร่ง พด.๑ สำหรับข้อมูลของผลงานวิจัย รวมถึงเชื้อจุลินทรีย์ที่คัดเลือกได้เหล่านี้ถือเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการกำหนดแนวทางการผลิตสารเร่งประเภทจุลินทรีย์ของกรมพัฒนาที่ดินในเวลาต่อมา โดยที่ สารเร่ง พด.๑ เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทจุลินทรีย์ชนิดแรกที่กรมพัฒนาที่ดินผลิตออกมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

๒. งานวิชาการหญ้าแฝก ผมใช้เวลาในการศึกษาวิจัย เรียนรู้องค์ความรู้ที่มีอยู่ทั้งหมดจากทั้งภายในและภายนอกกรมพัฒนาที่ดิน แล้วนำมาประมวลออกมาเป็นทั้งงานวิชาการและงานวิจัย สำหรับผมแล้วงานวิชาการด้านหญ้าแฝกถือว่ามีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตการทำงานในสายวิชาการ เนื่องจากเป็นพืชที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระราชดำริให้หน่วยงานต่างๆ ทำการศึกษาวิจัย โดยในระยะแรกเน้นในด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทำให้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการทำงานในด้านนี้อย่างมาก ผมได้นำพระราชดำริทางด้านหญ้าแฝกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ในตามเวลาและสถานที่ต่างๆ มาศึกษา และยึดถือเป็นแนวทางที่สำคัญในการทำงานวิจัยและงานวิชาการเพื่อสนองพระราชดำริดังกล่าว สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือกรมพัฒนาที่ดินถือเป็นหน่วยงานหลักในการผลิตกล้าหญ้าแฝกเพื่อแจกจ่ายให้แก่หน่วยงานที่มีความประสงค์ที่จะนำกล้าหญ้าแฝกไปปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ดังนั้นจึงตั้งใจว่าต้องทำงานให้จริงจัง โดยมีหลักวิชาการที่มั่นคง และพยายามนำหลักวิชาการเหล่านั้นเผยแพร่ไปให้ผู้บริหาร นักวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐ และนักวิจัย รวมถึงหมอดินอาสาและเกษตรกรได้รับรู้ข้อมูลวิชาการเหล่านี้ สิ่งหนึ่งที่เป็นกิจกรรมที่ภูมิใจ คือการได้ใช้หลักวิชาการในการเก็บรวบรวมและตรวจสอบพันธุ์หญ้าแฝก โดยใช้เทคนิคทางด้านเนื้อเยื่อเพื่อการเก็บรักษาพันธุ์หญ้าแฝก และการใช้เทคนิคทางด้านชีวโมเลกุล (ดีเอ็นเอ) เพื่อการติดตามและตรวจสอบพันธุ์หญ้าแฝก โดยการจัดตั้งห้องปฏิบัติการทางด้านนี้ขึ้นในกรมพัฒนาที่ดินและในปัจจุบันก็ยังดำเนินการทางด้านนี้อยู่อย่างต่อเนื่อง

๓. สำหรับสิ่งที่มีความภูมิใจอีกด้านหนึ่ง คือการเป็นคณะกรรมการพิจารณาประเมินผลงานทางวิชาการในสายนักวิชาการเกษตร มาตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบันนี้ โดยเริ่มทำงานทางด้านนี้ตั้งแต่การเป็นผู้ช่วยเลขานุการในฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการฯ แล้วต่อมาก็เป็นเลขานุการฯ เอง ภาระหน้าที่ของคณะกรรมการที่กล่าวมานี้ว่าจะไม่ใช่ภาระกิจโดยตรงของหน้าที่ แต่สำหรับผมถือว่าเป็นงานที่มีความสำคัญและเป็นเกียรติอย่างมากต่อการได้รับมอบหมายให้ทำงานด้านนี้ จนกระทั่งมาเป็นคณะกรรมการฯ และสุดท้ายก็มา

เป็นประธานคณะกรรมการฯ ผมตั้งใจไว้ว่าการทำงานในด้านนี้จะไปช่วยดูแลนักวิชาการที่ส่งผลงานเข้ามาปรับระดับทั้งหลายให้อยู่ในกรอบ และมาตรฐานวิชาการที่เป็นที่ยอมรับได้ รวมถึงคิดว่าเป็นงานหนึ่งที่คอยสนับสนุนให้นักวิชาการเหล่านั้นได้ปรับระดับโดยมีมาตรฐานของผลงานเป็นที่ยอมรับจากภายในและภายนอกกรมพัฒนาที่ดิน โดยส่วนตัวแล้วก็ยังมึนงงและกิจกรรมที่ดำเนินงานในสายวิชาการอีกจำนวนหนึ่งที่มีความภูมิใจและเป็นประโยชน์ต่อกรมพัฒนาที่ดิน

๓. เทคนิค วิธีการทำงาน/กระบวนการทำงาน/ทัศนคติ ที่ทำให้ท่านประสบความสำเร็จ คืออะไร?

เทคนิคการทำงาน ตำแหน่งของผมเป็นสายวิชาการ ตั้งแต่เริ่มทำงานที่กรมพัฒนาที่ดิน ประเด็นสำคัญที่ต้องทำงานทางด้านวิจัยและงานวิชาการ คือต้องมีความรอบรู้ในสาขาวิชาการที่มีภาระหน้าที่ นอกจากความรอบรู้แล้ว ยังต้องรู้ให้จริง และรู้ให้ลึก สามารถถ่ายทอด และตอบคำถามในองค์ความรู้ที่ศึกษาได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องขวนขวายหาความรู้ทั้งที่มีอยู่ในและต่างประเทศ มาประมวล ศึกษา รวมถึงวิจัยและทดลองเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ตั้งแต่ในเรื่องของการใช้ประโยชน์อินทรีย์วัตถุและวัสดุเหลือใช้ การศึกษากิจกรรมเชื้อจุลินทรีย์ดิน การวิจัยทางด้านปุ๋ยอินทรีย์ การใช้ประโยชน์หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดิน และน้ำ การจัดการดินที่มีปัญหาด้านต่างๆ รวมถึงการดูแลงานวิจัยและงานวิชาการทางด้านหญ้าแฝก เป็นต้น สำหรับเรื่องของหญ้าแฝกและการอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกันโดยตรง สาขาวิชาการที่ได้กล่าวถึงมีองค์ความรู้อยู่มากมายในการนำไปวิจัยและวิธีการมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ดิน จึงต้องประมวลองค์ความรู้ออกมาให้ได้ว่าจริงๆ แล้วหญ้าแฝกทำหน้าที่อะไร ประโยชน์ จุดดีหรือจุดเด่น ต้องดูองค์ความรู้จากต่างประเทศด้วย ตรงนี้เป็นจุดสำคัญ

กระบวนการทำงาน สิ่งหนึ่งที่ยึดเป็นหลักในกระบวนการทำงาน คือควรต้องใส่ใจในการทำงาน ต้องมีการเตรียมตัว สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งคือการเตรียมข้อมูล และมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย และการใช้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน กระบวนการทำงาน ต้องมีความตั้งใจ มุ่งมั่น และจริงจังในการทำงาน ตั้งใจที่ทำงานให้บรรลุถึงผลสำเร็จและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผมเองก็ได้รับการสั่งสอนจากผู้ใหญ่หลายท่านมาตลอดว่า เวลาจะทำอะไรก็ตาม ถึงแม้เราจะมีความรู้ในสาขานั้นๆ อยู่แล้วก็ตาม เราก็จะต้องเตรียมตัวให้พร้อมไม่ว่าจะถูกมอบหมายให้ทำงานอะไรก็ตาม ต้องเตรียมตัวให้ดี ก็คือการเตรียมข้อมูลให้ครบถ้วน วิเคราะห์ถึงจุดแข็งและจุดอ่อน ไม่ประมาท สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการทำงานของนักวิชาการ

ทัศนคติ สำหรับทัศนคติในการทำงาน คือพยายามทำงานให้ดีที่สุด และเต็มความสามารถที่มีอยู่ รวมทั้งการพยายามที่จะคิดและมองสิ่งต่างๆ ในแง่บวก คนส่วนใหญ่ก็จะมึนงงทั้งการทำงานที่มีมุมมองในแง่ลบ และแง่บวก แต่สำหรับผมพยายามดูทุกสิ่งทุกอย่างในแง่บวกและตั้งใจทำงาน เราก็จะสามารถมองเห็นทางในการนำไปสู่การแก้ปัญหา จะสามารถมองเห็นทางออกได้ดี ทำให้งานชิ้นนั้นๆ ประสบความสำเร็จ

๔. ทักษะหรือประสบการณ์ใดบ้าง ที่จำเป็นและมีความสำคัญที่ทำให้ท่านประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

โดยพื้นฐานการทำงานของผมอยู่ในสายวิชาการมาโดยตลอด ในช่วงที่เรียนระดับปริญญาตรี ก็เรียนในสาขาเอกทางด้านปฐพีวิทยา ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่ได้ความรู้พื้นฐานทั่วไปที่จะนำไปใช้ในการทำงาน สำหรับการเรียนในระดับปริญญาโท เป็นการมุ่งเน้นให้เรารู้จักวิธีการวิจัยและการเขียนผลงานวิจัย แต่เมื่อเรียนในระดับปริญญาเอก เป็นการสอนให้เรารู้จักการคิด แก้ปัญหา และทำการวิจัยโดยใช้องค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่มีอยู่นำมาประมวลผล ดังนั้นเวลาที่เราจะทำงานวิจัยหรืองานวิชาการ สิ่งแรกที่ต้องต้องคิดคำนึงถึงให้มากคือต้องมีข้อมูล หรือความรู้ในสิ่งนั้น ต่อมาก็ควรมีการสร้างและสะสมองค์ความรู้ในสาขาที่เรามีความชอบ และมีความถนัด รวมถึงการประมวลองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อจัดทำโครงการวิจัย เมื่อมีงบประมาณสนับสนุน

งานวิจัยดังกล่าว ก็เริ่มทำงานวิจัยตามที่ได้เขียนไว้ในโครงการ การทำงานในลักษณะดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เราเกิดทักษะและประสบการณ์ในการทำงานวิจัย ขึ้นตอนที่กล่าวเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมากต่อการทำงานวิจัย และงานวิชาการให้บรรลุถึงผลสำเร็จ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเราต้องทำงานวิจัยเหล่านั้นด้วยตนเอง เช่น การทำงานวิจัยในภาคสนามและในห้องปฏิบัติการด้วยตนเอง การค้นหาและเรียบเรียงข้อมูล การนำองค์ความรู้ไปประมวลผลเอง รวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การมีทักษะหรือประสบการณ์ในการทำงานวิจัย และการวิเคราะห์ผลงานวิชาการที่เกิดขึ้น ต้องใช้เวลาสะสมพอสมควร นอกจากนี้การที่ได้ไปดูงานของหน่วยงานอื่นทั้งในและต่างประเทศ การได้หารือและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นทางวิชาการ การนำเสนอผลงานวิชาการ และการได้เข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการต่างๆ เป็นองค์ประกอบสำคัญเช่นกัน ในการก่อให้เกิดซึ่งทักษะหรือประสบการณ์ในการทำงาน เมื่อทำงานที่กรมพัฒนาที่ดิน สิ่งสำคัญคือต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับทรัพยากรดินของประเทศ ปัญหาและวิธีการแก้ไข ถึงแม้เราจะไม่ได้ถูกมอบหมายให้ทำในด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ อย่างน้อยที่สุดเราควรจะต้องรู้ในทุกสาขาวิชาการในด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ดินด้วย โดยเฉพาะข้อมูลในระดับพื้นฐานที่สำคัญตามภารกิจของกรมพัฒนาที่ดินทั้งหมด ซึ่งองค์ความรู้หรือความรอบรู้ในตัวบุคคลเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก อาจจะไม่ใช่สาขาที่ตัวเองรับผิดชอบก็ควรมีความรู้ในสิ่งนั้นด้วย ดังนั้นเมื่อถูกมอบหมายให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็สามารถที่จะเข้าใจถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาทางด้านทรัพยากรดิน และทำให้เห็นแนวทางที่จะเข้าสู่เป้าหมายที่ทำให้เข้าใกล้สู่การประสบความสำเร็จในที่สุด

๕. ท่านคิดว่าการอนุรักษ์ดินและน้ำมีความสำคัญอย่างไรต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรกรมของประเทศไทย

การอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นมาตรการที่เราเลือกใช้ในพื้นที่การเกษตรที่มีความลาดชัน ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อการเก็บรักษาตะกอนดินไม่ให้สูญหายไปจากพื้นที่ ประกอบกับเป็นการเก็บกักน้ำไว้ในดินและในพื้นที่ด้วย มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำจึงเป็นวิธีการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน และที่สำคัญคือเป็นภารกิจหลักของกรมพัฒนาที่ดิน ถ้าหากวิเคราะห์ให้เห็นว่างบประมาณส่วนใหญ่ของกรมพัฒนาที่ดิน ๗๐ - ๘๐% ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจะเป็นเนื้อหาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ บางครั้งเราอาจมองแล้วคิดไม่ถึงว่าเป็นมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่นการขุดบ่อในน้ำในไร่นา สิ่งนี้เป็นเรื่องของการอนุรักษ์น้ำ เก็บกักไว้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทำการเกษตรกรรมนอกเขตชลประทาน ซึ่งเป็นกิจกรรมในโครงการพัฒนาของกรมพัฒนาที่ดินที่มีความสำคัญโครงการหนึ่ง สำหรับมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำจัดแบ่งได้เป็น ๒ มาตรการ คือ มาตรการวิธีกล และวิธีพืช โดยกรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการในเรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำทั้ง ๒ วิธี ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

สำหรับภาคเกษตรกรรม ผมมีความคิดเห็นว่าเป็นต้องใช้มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำเกือบทั้งสิ้น เพียงแต่บางครั้งเกษตรกรไม่ทราบว่าสิ่งนั้นคือมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำก็ไม่จำเป็นว่าต้องทำเฉพาะพื้นที่ที่มีความลาดชันเท่านั้น เพราะมาตรการดังกล่าวสามารถทำได้ในทุกพื้นที่ กรมพัฒนาที่ดินได้กำหนดไว้ว่าในพื้นที่สูงควรใช้มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำโดยวิธีกล ซึ่งก็มีอยู่หลายรูปแบบ เช่น การทำขั้นบันไดดิน การทำคันดิน การทำคูรับน้ำรอบขอบเขา การทำคูระบายน้ำ การทำบ่อดักตะกอนดิน และการทำทางลำเลียงในไร่นา เป็นต้น สำหรับพื้นที่ที่มีความลาดชันที่แตกต่างกันได้แก่ พื้นที่ตอน และพื้นที่ลุ่ม กรมพัฒนาที่ดินก็มีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำในรูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับสภาพพื้นที่นั้นๆ ในบางกรณีอาจใช้ทั้งวิธีกลและวิธีพืชร่วมกัน หรืออาจใช้วิธีพืชเพียงอย่างเดียว สำหรับมาตรการวิธีพืช ได้แก่ การปลูกพืชตามแนวระดับ การปลูกพืชสลับเป็นแถบ การปลูกพืชคลุมดิน รวมถึงการปลูกหญ้าแฝกในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น สำหรับในพื้นที่ลุ่มมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำที่กรมพัฒนาที่ดินแนะนำให้ใช้เป็นการปรับปรุงแปลงนาให้เหมาะสม ซึ่งเป็นการจัดการน้ำในพื้นที่เกษตรกรรมเมื่อมีปริมาณน้ำมากในช่วงหน้าฝน และเก็บกักน้ำไว้ในช่วง

หน้าแล้ง มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำดังกล่าวจึงมีความสำคัญมากต่อการทำการเกษตรและอาชีพเกษตรกร หากเกษตรกรเข้าใจและมองเห็นถึงประโยชน์ของมาตรการดังกล่าว และพิจารณาเลือกใช้อย่างเหมาะสมก็จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการใช้ทรัพยากรดินและน้ำอย่างยั่งยืน

สำหรับความเห็นของผมนั้นคิดว่าข้อมูลเชิงวิชาการ การกำหนดมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ และขั้นตอนการดำเนินงานค่อนข้างมีความชัดเจน โดยมีรูปแบบของมาตรการที่หลากหลาย และมีทางเลือกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ แต่การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านนี้สู่เกษตรกร ยังคงเป็นปัญหาในด้านการยอมรับ และการนำไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง ประเด็นสำคัญในเรื่องของการถ่ายทอดเทคโนโลยีคือ การสร้างความเข้าใจ ให้เกิดขึ้นและเกษตรกรต้องเห็นประโยชน์ของระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกษตรกรจำเป็นต้องลงทุน เพิ่มขึ้นกับมาตรการที่ต้องนำไปใช้ในพื้นที่ การสร้างความเข้าใจและการเห็นประโยชน์ควรต้องดำเนินการในทุก ระดับ ตั้งแต่ผู้ตัดสินใจระดับนโยบาย ผู้บริหารองค์กร ผู้บริหารในพื้นที่ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ จนถึงเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ หากเราสามารถทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจและเห็นประโยชน์ในการใช้มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ ก็จะทำให้การถ่ายทอดความรู้และการยอมรับของเกษตรกรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรมีความสนใจในการใช้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ นอกจากนี้ยังใช้เครือข่ายของหมอดินอาสาในการถ่ายทอดความรู้ลงไปสู่เกษตรกร บางพื้นที่อาจจะเน้นในเรื่องหญ้าแฝก เรื่องขั้นบันไดดิน เรื่องการใช้ระบบพืชคลุมดิน แต่โดยสรุปแล้วต้องให้เกษตรกรได้เห็นว่าการแต่ละมาตรการมีประสิทธิภาพและเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ หากเราได้เข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง และปฏิบัติตามหลักวิชาการ ก็จะเกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรกรมของประเทศ

๖. ท่านคิดว่าหญ้าแฝกมีความสำคัญหรือมีความจำเป็นเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างไร

สำหรับความสำคัญของหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในประเทศไทย ต้องกล่าวถึงองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหญ้าแฝกที่จัดทำโดยธนาคารโลก และได้มีพระราชดำริให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้ทำการศึกษา วิจัยประสิทธิภาพของหญ้าแฝกต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ด้วยพระราชดำริดังกล่าวทำให้หน่วยงานต่างๆ รวมทั้งกรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการวิจัยในด้านต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในช่วงแรกจะเน้นในด้านการนำหญ้าแฝกมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งในเวลาต่อมาก็มีข้อมูลทางวิชาการสนับสนุนอีกมากมายในการนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การช่วยกักเก็บตะกอนดิน การชะลอความเร็วของน้ำไหลบ่าที่หน้าดิน การช่วยกักเก็บความชื้นไว้ในดิน เป็นต้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือพระองค์ท่านให้พวกเรานักวิชาการ นักวิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พยายามศึกษาวิจัยว่าหญ้าแฝกมีบทบาทและทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ การฟื้นฟูทรัพยากรดิน และการรักษาสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว พระองค์ท่านยังมีพระราชดำริเกี่ยวกับหญ้าแฝกมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษาวิจัย ในสาขาวิชาการที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งในประเด็นงานวิชาการทางด้านหญ้าแฝกนั้น กรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ร่วมดำเนินงานศึกษาวิจัยมาตั้งแต่เริ่มแรก และถือว่าเป็นหน่วยงานหลักในการผลิตกล้าหญ้าแฝก เพื่อแจกจ่ายให้กับหน่วยงานต่างๆ นำไปใช้ประโยชน์ทั่วประเทศ

แต่สิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการใช้ประโยชน์หญ้าแฝก คือ รูปแบบ วิธีการปลูกหญ้าแฝก ที่ถูกตามหลักวิชาการ และปลูกแล้วจะได้ประสิทธิภาพที่สูงที่สุด ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึง หากเราปลูกหญ้าแฝกในรูปแบบที่ไม่ถูกวิธีก็จะไม่เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ แต่ถ้าปลูกหญ้าแฝกถูกตามหลักวิชาการ หญ้าแฝกก็จะทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ดินและน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นการปลูกหญ้าแฝกเป็นแถวขวางความลาดชัน ก็จำเป็นต้องปลูกให้เป็นแถวชิดติดกันแน่น แถวหญ้าแฝกดังกล่าวจะช่วยในการกักเก็บตะกอนดินไว้

ด้านบนแถวหญ้าแฝก นอกจากนี้เศษซากพืชต่างๆ จะมาสะสมอยู่บริเวณหน้าแถวหญ้าแฝกช่วยเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน และในระยะเวลาต่อมาตะกอนดินที่ทับถมก็จะพัฒนาเป็นคันดิน แถวหญ้าแฝกยังช่วยชะลอความเร็วของน้ำที่ไหลบ่า ลดการกัดเซาะผิวหน้าดิน และยังช่วยอุ้มน้ำไว้ในดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบรากของหญ้าแฝกจะอุ้มน้ำได้ดี โดยข้อมูลที่ศึกษาวิจัย พบว่าเมื่อมีการปลูกหญ้าแฝกช่วยให้มีประสิทธิภาพในการกักเก็บตะกอนดินมากกว่า ๘๐% และสามารถกักเก็บน้ำได้ถึง ๒๐ - ๓๐% เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีในรูปแบบอื่นๆ เช่น การปลูกรอบทรงพุ่มไม้ผล การปลูกครึ่งวงกลมรอบไม้ผล ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องความชื้นในดินกลายเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของไม้ผล นอกจากนี้ยังมีการปลูกหญ้าแฝกร่วมกับระบบวิถีกล ก็จะช่วยเสริมให้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าหญ้าแฝกมีความจำเป็นต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และการปลูกหญ้าแฝกเป็นมาตรการระบบพืชที่มีประสิทธิภาพสูงในการอนุรักษ์ดินและน้ำ

๗. จากประสบการณ์ท่านคิดว่า การนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ จะให้เกิดความยั่งยืนในการประกอบอาชีพเกษตรกรได้อย่างไร

สำหรับความคิดเห็นในเรื่องการนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำให้เกิดความยั่งยืนนั้น ต้องมองถึงตัวเกษตรกรที่ต้องเข้าใจและเห็นประโยชน์ ในประเด็นด้านการปลูกหญ้าแฝก รูปแบบการปลูก วิธีการดูแล และวิธีการขยายพันธุ์ และถ้าเกษตรกรเข้าใจในประโยชน์ของหญ้าแฝกก็จะสามารถปลูกหญ้าแฝกได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ หญ้าแฝกที่ปลูกก็จะทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ดินและน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผมดูงานก็เห็นอยู่ในหลายพื้นที่ที่เกษตรกรนำหญ้าแฝกไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเกิดประโยชน์ต่อทรัพยากรดินและน้ำ รวมถึงการเจริญเติบโตและผลผลิตของพืชเศรษฐกิจที่ปลูกด้วย เช่นการปลูกหญ้าแฝกรอบบ่อน้ำ การปลูกหญ้าแฝกกับไม้ผลหรือไม้ยืนต้น การปลูกหญ้าแฝกเป็นแถวขวางความลาดเทตามแนวระดับ เป็นต้น หากจะมองในพื้นที่ๆ หนึ่ง เราจะต้องเข้าใจก่อนว่าจะนำหญ้าแฝกไปใช้ในการทำหน้าที่อะไร ถ้าเราเข้าใจในส่วนนี้และใช้อย่างถูกต้อง หญ้าแฝกก็จะทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับเรื่องการนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนต้องควรคำนึงถึงการเข้าใจในเรื่องการดูแลหญ้าแฝกด้วย การตัดใบหญ้าแฝกตามที่กำหนดไว้จะช่วยกระตุ้นให้หญ้าแฝกมีการแตกหน่อได้มากขึ้น และส่วนของใบสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องของการคลุมดิน และอาจนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ได้ด้วย การที่เกษตรกรรู้และเข้าใจในประเด็นนี้ก็จะทำให้หญ้าแฝกสามารถเจริญเติบโตและทำหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่อง อีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน คือ การขยายพันธุ์ เกษตรกรสามารถทำการขยายพันธุ์หญ้าแฝกได้เอง โดยการแยกหน่อจากกอหญ้าแฝกที่มีอยู่ในพื้นที่ นำมาเตรียมเป็นกล้าพร้อมที่จะนำไปปลูกในพื้นที่อื่นได้ต่อไป จึงไม่จำเป็นต้องขอกกล้าหญ้าแฝกไปปลูกใหม่ทุกครั้ง เกษตรกรสามารถผลิตกล้ามาใช้ในพื้นที่ของตนเอง รวมถึงสามารถแจกจ่ายให้กับเกษตรกรรายอื่นได้ด้วย ดังนั้นเมื่อมองถึงความยั่งยืนในพื้นที่เกษตรกร ต้องมีความรู้และความเข้าใจถึงลักษณะการเจริญเติบโต รูปแบบ วิธีการดูแล และการขยายพันธุ์หญ้าแฝกที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ จะช่วยให้มีการนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เกิดความยั่งยืนในการประกอบอาชีพของเกษตรกร

๘. ท่านคิดว่าจะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้เกษตรกรมองเห็นถึงความสำคัญของหญ้าแฝกและนำหญ้าแฝกมาปลูกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำหรือเพิ่มผลผลิตพืช

ปัญหาของการอนุรักษ์ดินและน้ำ คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ลงไปสู่เกษตรกรเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งเกษตรกรไม่ค่อยเห็นความสำคัญและประโยชน์ในส่วนนี้ เพราะยังไม่เข้าใจหรือยังไม่รู้ถึงประโยชน์ของการอนุรักษ์ดินและน้ำและหญ้าแฝก ซึ่งปัญหานี้เป็นภารกิจโดยตรงของกรมพัฒนาที่ดินที่จะทำให้องค์ความรู้เหล่านี้ไปถึงเกษตรกรให้ได้ แม้แต่เรื่องการจัดการความรู้เหล่านี้ให้เหมาะสมกับผู้ใช้ ผู้ปฏิบัติ เราควรทำอย่างไร เพื่อให้ความรู้เหล่านี้ถ่ายทอดสู่เกษตรกรโดยตรง นอกจากความรู้ความเข้าใจแล้ว ประเด็นสำคัญคือการที่เกษตรกรเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการนำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ และหญ้าแฝกไปใช้ในพื้นที่

สำหรับผมคิดว่าเกษตรกรต้องเห็นประโยชน์ของมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ก่อน ถึงจะยอมรับแล้ว จึงนำไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่ สิ่งสำคัญคือต้องจัดทำรูปแบบการอนุรักษ์ดินและน้ำให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเห็นผลสัมฤทธิ์จริง กรมพัฒนาที่ดินได้จัดทำเขตพัฒนาที่ดินที่เป็นการจัดการพัฒนาที่ดินในระดับลุ่มน้ำ โดยมีจุดประสงค์ที่จะนำเทคโนโลยีด้านต่างๆ ของกรมพัฒนาที่ดินไปใส่ไว้ในพื้นที่เขตพัฒนาที่ดิน เพื่อเป็นพื้นที่รวมองค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่ดินอย่างเป็นระบบ โดยที่เกษตรกรในพื้นที่สามารถเห็นประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ ได้จริง ดังนั้นการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำในเขตพัฒนาที่ดิน จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกษตรกรในพื้นที่ได้เห็นประโยชน์ของระบบที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ถ้าเราได้ทำกันอย่างจริงจังจะช่วยให้เกษตรกรได้เรียนรู้และเข้าใจในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำมากขึ้น และในเขตพัฒนาที่ดินดังกล่าวก็มีศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดิน ที่เป็นแหล่งขยายผลองค์ความรู้ นอกจากนี้ผมยังเห็นว่าเครือข่ายหมอดินอาสาเป็นกลไกที่สำคัญมากที่จะช่วยให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่เกษตรกรได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ สำหรับหญ้าแฝกเป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญในระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ จึงมีการใช้ระบบหญ้าแฝกเข้าไปในทุกๆ กิจกรรมตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ ดังนั้นการใช้เครือข่ายหมอดินให้เกิดประโยชน์น่าจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรในพื้นที่ได้เห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์อย่างจริงจัง

๙. ท่านคิดว่าพันธุ์แฝกที่ควรส่งเสริมสนับสนุนแก่เกษตรกรในแต่ละพื้นที่ตามภูมิภาคต่างๆ ได้แก่พันธุ์อะไรบ้าง

พันธุ์หญ้าแฝกที่กรมพัฒนาที่ดินใช้ในการรณรงค์การปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริตั้งแต่เริ่มแรกรวมทั้งหมด ๑๐ พันธุ์ และกรมพัฒนาที่ดินสนับสนุนให้ใช้อย่างเป็นทางการ แบ่งออกเป็นพันธุ์ลุ่ม ๔ พันธุ์ ได้แก่พันธุ์ศรีลังกา กำแพงเพชร ๒ สุราษฎร์ธานี และสงขลา ๓ และพันธุ์ดอน ๖ พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ร้อยเอ็ด กำแพงเพชร ๑ เลย นครสวรรค์ ราชบุรี และประจวบคีรีขันธ์ พันธุ์หญ้าแฝกเหล่านี้ได้คัดเลือกแล้วว่าไม่ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด เนื่องจากเมล็ดที่ผลิตจากพันธุ์เหล่านี้มีอัตราการงอกต่ำมากหรือไม่งอกเลย ดังนั้นการนำหญ้าแฝกพันธุ์ดังกล่าวไปปลูกในพื้นที่จึงไม่พบว่ามีการแพร่กระจายไปในพื้นที่อื่นๆ ประเด็นนี้สำคัญมากเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้ศึกษาพันธุ์หญ้าแฝกที่มีขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดมาใช้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่พันธุ์ด้วยเมล็ดจนกลายเป็นวัชพืชในเวลาต่อมา ในประเด็นนี้ถือว่ากรมพัฒนาที่ดินร่วมกับนักพฤกษศาสตร์ได้ศึกษาและคัดเลือกมาแล้ว ๑๐ พันธุ์ที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่มีการขยายพันธุ์จนกลายเป็นวัชพืชตลอดช่วงมากกว่า ๒๐ ปี ถือว่าเป็นผลสำเร็จชิ้นหนึ่งของงานวิชาการด้านหญ้าแฝก

สำหรับพันธุ์หญ้าแฝกที่เจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินในพื้นที่นำมาใช้ขยายพันธุ์และแจกจ่ายเกือบทั่วประเทศมีเพียงบางพันธุ์ที่นิยมใช้ ได้แก่ ศรีลังกา สุราษฎร์ธานี และสงขลา ๓ ซึ่งทั้งหมดเป็นหญ้าแฝกพันธุ์ลุ่ม ซึ่งพันธุ์ลุ่มจะนิยมไปปลูกมากกว่าพันธุ์ดอน ทั้งนี้เนื่องจากกล้าหญ้าแฝกตั้งตัวได้ดี เจริญเติบโตเร็ว แต่ไม่ทนต่อสภาพแวดล้อม ส่วนพันธุ์ดอนจะเป็นพันธุ์ที่เจริญเติบโตช้า แต่จะทนทานต่อสภาพอากาศได้ดี ได้แก่ ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และร้อยเอ็ด พันธุ์ดอนจะไม่นิยมนำไปใช้มากนักแต่ใช้ในเฉพาะพื้นที่ อย่างไรก็ตามกรมพัฒนาที่ดินยังคงใช้หญ้าแฝกทั้ง ๑๐ พันธุ์ เป็นพันธุ์หลักในการรณรงค์การปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ และกรมพัฒนาที่ดินมีข้อมูลวิชาการที่กำหนดไว้ชัดเจนว่าแต่ละพันธุ์มีความเหมาะสมที่จะปลูกในพื้นที่ภาคใดของประเทศ ซึ่งความคิดเห็นของผมควรจะมีการสนับสนุนทั้งพันธุ์ลุ่มและพันธุ์ดอนโดยให้มีการปลูกตามลักษณะของแต่ละพันธุ์ และมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

๑๐. เพื่อให้การใช้แฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำทั่วถึงทุกจังหวัด ท่านคิดว่ากรมพัฒนาที่ดินควรจะดำเนินการอย่างไรบ้าง

กรมพัฒนาที่ดิน มีแนวนโยบายที่ชัดเจนและให้ความสำคัญกับการจัดทำเขตพัฒนาที่ดิน ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดิน และเครือข่ายหมอดินอาสา โดยกำหนดเป็นแผนงานโครงการที่มีกิจกรรมในด้านต่างๆ เพื่อนำไปปฏิบัติการในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทั้งประเทศ สำหรับความคิดเห็นผมถือว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญอย่างมาก ต่อการนำเทคโนโลยีในทุกด้านที่กรมพัฒนาที่ดินมีอยู่ ถ่ายทอดลงสู่พื้นที่ ไม่ใช่แต่เพียงกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ หรือหญ้าแฝก เท่านั้น แต่รวมไปถึงทุกๆ เทคโนโลยี และปัจจัยการผลิตที่กรมพัฒนาที่ดินมีอยู่ โดยทำงาน โดยทำงานแบบบูรณาการลงในเขตพัฒนาที่ดิน ที่มีกระจายอยู่ในทุกสถานีพัฒนาที่ดิน กิจกรรมดังกล่าวมีส่วนสำคัญสำหรับการขยายผลการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ และการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น โดยกรมพัฒนาที่ดิน จะมีสถานีพัฒนาที่ดินในทุกจังหวัดทั่วประเทศ มีแผนปฏิบัติและพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจนที่จะดำเนินการ หากเราเอาปัจจัยการผลิต และกิจกรรมต่างๆ ไปดำเนินการอย่างจริงจังในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้ พื้นที่ในเขตพัฒนาที่ดินก็จะเป็นพื้นที่ดูงานผลการดำเนินงานของกรมพัฒนาที่ดินในพื้นที่ รวมทั้งการมีศูนย์เรียนรู้ที่กระจายอยู่ในเขตพัฒนาที่ดิน และมีหมอดินอาสาเป็นแกนหลักที่สำคัญในการช่วยขับเคลื่อนการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และทำให้เกษตรกรเห็นประโยชน์ของระบบอนุรักษ์ดินและน้ำได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าวก็จะเป็นจุดรวมของแหล่งความรู้ต่างๆ ในขณะเดียวกันเครือข่ายของหมอดินอาสา ก็จะมีหน้าที่สำคัญที่จะกระจายความรู้ ขยายกิจกรรมการพัฒนาที่ดินให้กับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ โดยเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินมีส่วนขับเคลื่อนกลไกหลักไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้นเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินที่มีกระจายอยู่ในพื้นที่จะมีบทบาทที่สำคัญในการผลักดันให้การดำเนินงานดังกล่าวเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังในพื้นที่เป้าหมายที่กำหนดไว้

๑๑. ท่านคิดว่า การปลูกแฝกล้อมรอบไม้ปลูกหลักหรือปลูกใกล้ไม้หลักจะทำให้รากแฝกปิดกั้นการเจริญเติบโตของรากหรือแย่งธาตุอาหารไม้หลักหรือไม่ แนวทางแนะนำควรทำอย่างไร

สำหรับประเด็นคำถามในเรื่องนี้ มีผู้สนใจสอบถามอยู่เรื่อยๆ โดยความคิดเห็นส่วนตัวคิดว่า ประเด็นนี้จำเป็นต้องมีคำอธิบายในเชิงวิชาการที่ชัดเจน หากไม่มีข้อมูลในการอธิบายจะมองได้ว่าระบบรากของพืชทั้ง ๒ ชนิด (หญ้าแฝกและไม้ผล) จะต้องแย่งอาหารกันอย่างแน่นอน แต่ถ้ามองถึงแปลงทดลองในพื้นที่ของไม้ผลทางภาคตะวันออก และทำการปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบต้นไม้ผล โดยจุดประสงค์เพื่อศึกษาผลของการปลูกหญ้าแฝกต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของไม้ผล ผลการทดลองพบว่า การปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบต้นไม้ผลทำให้การเจริญเติบโตและผลผลิตของไม้ผลดีกว่าการไม่ปลูกหญ้าแฝก ซึ่งแสดงว่าระบบรากของพืชทั้ง ๒ ชนิดนี้ไม่รบกวนหรือแย่งธาตุอาหารกัน ทั้งนี้เนื่องจากระบบรากของไม้ผลที่ยังลึกลงในดินเป็นระบบรากที่ช่วยในการค้ำจุนต้นของไม้ผลไม่ให้เอียงหรือล้มเท่านั้น แต่ระบบรากของไม้ผลที่ใช้ในการหาอาหารจะอยู่ใกล้ผิวดินรอบต้น ดังนั้นการใส่ปุ๋ยในไม้ผลจึงแนะนำให้โรยปุ๋ยบริเวณผิวดินรอบต้นบริเวณทรงพุ่ม ทำให้รากของไม้ผลสามารถดูดซับธาตุอาหารเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ระบบหญ้าแฝกจะยังลึกลงในดินโดยไม่แผ่ ออกทางด้านข้าง ดังนั้นระบบรากในการดูดซับธาตุอาหารของพืชทั้ง ๒ ชนิดจึงแตกต่างกันและไม่รบกวนกัน นอกจากระบบรากที่ดูดซับธาตุอาหารแตกต่างกันแล้ว ระบบรากหญ้าแฝกยังช่วยกักเก็บและรักษาความชื้นในดินบริเวณรากหญ้าแฝก ช่วยทำให้ความชื้นที่มีอยู่ในดินได้นานกว่าในดินที่ไม่ได้ปลูกหญ้าแฝก ด้วยเหตุผลดังกล่าวทั้ง ๒ ประเด็นจึงทำให้การปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบไม้ผลหรือไม้ยืนต้นมีการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตที่ดีกว่าการไม่ได้ปลูกหญ้าแฝก

๑๒. กรณีศึกษาหรือพื้นที่ตัวอย่างการใช้แฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ประสบความสำเร็จหรือไม่ มีการดำเนินการอย่างไร

กรณีศึกษาหรือพื้นที่ตัวอย่างการใช้แฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องขอกกล่าวแยกเป็น ๒ ส่วน คือในส่วนของกรมพัฒนาที่ดิน ได้มีการจัดการประกวดพื้นที่การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำทุกปี โดยสำนักงานพัฒนาที่ดินเขตจะดำเนินการคัดเลือกพื้นที่ที่มีการดำเนินทางด้านหญ้าแฝกที่ดีที่สุดในพื้นที่รับผิดชอบ แล้วจัดเตรียมข้อมูลส่งเข้าประกวดรวมทั้งหมด ๑๒ แห่งในทุกปี ดังนั้น ผลงานหรือพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้วนี้ถือว่าเป็นพื้นที่ตัวอย่างของการปลูกหญ้าแฝกที่ดีของแต่ละพื้นที่ตามภูมิภาคต่างๆ โดยข้อมูลผลการประกวดการปลูกหญ้าแฝกในทุกปีสามารถดูได้จากกองแผนงาน สำหรับส่วนภายนอก ได้มีการจัดประกวดการปลูกและการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในระดับประเทศ โดยมีหน่วยงานร่วมจัดการประกวด ได้แก่ มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และกรมพัฒนาที่ดิน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องรวมแล้ว ๗ ครั้ง สิ่งสำคัญในการจัดการประกวดด้านหญ้าแฝก คือ การคัดเลือกบุคคล หรือกลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน ที่ดำเนินงานด้านหญ้าแฝกจนกระทั่งเห็นถึงผลสัมฤทธิ์และประโยชน์ของหญ้าแฝกต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมไปถึงการนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นให้เกิดมูลค่า ผู้ที่ชนะเลิศการประกวดก็จะเป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในด้านต่างๆ ข้อมูลผลการประกวดและพื้นที่ที่ได้รับรางวัลสามารถดูได้จากหน่วยงานร่วมจัดทั้ง ๔ หน่วยงาน

นอกจากนั้น ดร.พิทยากร ลิ้มทอง ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ กรมพัฒนาที่ดิน ยังได้ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ การใช้ประโยชน์หญ้าแฝก รวมถึงการรวบรวมและตรวจสอบพันธุ์หญ้าแฝก พร้อมประวัติการทำงานของท่านตามเอกสารที่แนบนี้